

Філософія

УДК 16:340.12

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18409380>

Логічний аналіз негативності у правовому мисленні

Крижановська Тетяна Олександрівна,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії,
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6391-6871>

Прийнято: 17.01.2026 | Опубліковано: 29.01.2026

Анотація: Негативність у правовому мисленні є багатофункціональним логічним інструментом і не зводиться до формального заперечення, однак у юридичній інтерпретації різні негативні конструкції часто ототожнюються, що спричиняє методологічну проблему редукції негативності до універсальної схеми та призводить до підмін у процесі побудови юридичних висновків. **Метою** статті є здійснення логічного аналізу негативності у правовому мисленні та обґрунтування її концептуального розмежування як передумови коректної юридичної аргументації. **Теоретико-методологічною основою** дослідження є розуміння логіки як інструменту (*organon*) раціональної реконструкції міркувань. У роботі застосовано метод логічної реконструкції негативних висловлювань у правовому дискурсі, логіко-лінгвістичний аналіз типових формулювань нормативних і процесуальних текстів, а також аналітичне зіставлення різних функцій негативності з метою виявлення меж застосування формального заперечення та ризиків методологічних підмін у побудові

юридичних висновків. **Результати.** Запропоновано типологізацію негативності у праві за трьома вимірами: 1) логіко-семантичним (сміслова опозиція, межування значень та імпліцитні сфери застосування норм); 2) деонтико-нормативним (модальна кваліфікація заборони, недозволеності, винятків і прогалін); 3) епістемічно-процесуальним (індикатор доказовості та процедурної прийнятності висновку). Обґрунтовано, що класичне заперечення не є універсальним засобом логічної інтерпретації негативності в праві. **Висновки.** Логічний аналіз демонструє багаторівневу природу негативності та необхідність диференційованого підходу до її тлумачення. Концептуальне розмежування негативних форм підвищує якість правової аргументації, зменшує ризик помилок у юридичному висновуванні та створює передумови для коректного автоматизованого аналізу нормативних текстів у контексті цифровізації права.

Ключові слова: логічний аналіз, формальне заперечення, логіко-семантична негативність, деонтико-нормативна негативність, епістемічно-процесуальна негативність, юридична аргументація, правовий висновок.

Logical Analysis of Negativity in Legal Reasoning

Tetiana Kryzhanovska,

Ph.D. in Philosophy

Associate Professor of the Department of Philosophy,

National University “Odesa Law Academy”,

Odessa, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-6391-6871>

Abstract: *Negativity in legal reasoning is a multifunctional logical instrument and cannot be reduced to formal negation; however, in legal interpretation different negative constructions are often treated as equivalent, which creates the*

*methodological problem of reducing negativity to a universal scheme and leads to substitutions in the process of legal inference. The **purpose** of the article is to provide a logical analysis of negativity in legal reasoning and to substantiate its conceptual differentiation as a prerequisite for sound legal argumentation. **The theoretical and methodological basis** of the study is an understanding of logic as an instrument (organon) for the rational reconstruction of reasoning. The research applies the method of logical reconstruction of negative statements in legal discourse, logical-linguistic analysis of typical formulations in normative and procedural texts, as well as analytical comparison of different functions of negativity in order to identify the limits of applying formal negation and the risks of methodological substitutions in legal inference. **Results.** A typology of negativity in law is proposed in terms of three dimensions: 1) the logical-semantic dimension (semantic opposition, boundary-setting of meanings, and implicit spheres of application of norms); 2) the deontic-normative dimension (modal qualification of prohibition, non-permissibility, exceptions, and gaps); 3) the epistemic-procedural dimension (an indicator of evidentiality and procedural acceptability of a conclusion). It is argued that classical negation is not a universal means for the logical interpretation of negativity in law. **Conclusions.** The logical analysis demonstrates the multi-level nature of negativity and the need for a differentiated approach to its interpretation. The conceptual differentiation of negative forms improves the quality of legal argumentation, reduces the risk of errors in legal inference, and creates prerequisites for reliable automated analysis of normative texts in the context of the digitalization of law.*

Keywords: *logical analysis, formal negation, logical-semantic negativity, deontic-normative negativity, epistemic-procedural negativity, legal argumentation, legal inference.*

Постановка проблеми. У логіці негативність належить до базових інструментів мислення. У реальних практиках міркування негативність не

зводиться до формальної операції заперечення, оскільки окреслює сферу застосовності правила, відмежовує релевантне від нерелевантного та фіксує логічну опозиційність смислів. Особливо виразно ця багатофункціональність негативності проявляється у нормативно-правовому дискурсі. У праві негативність постає не лише як елемент юридичної техніки, а як логіко-філософська проблема, оскільки різні негативні конструкції не є тотожними за змістом і функцією та не можуть бути адекватно зведені до єдиної універсальної схеми. Нівелювання їх функціональних відмінностей призводить до методологічних підмін у процесі побудови юридичних висновків.

Теоретична значущість дослідження полягає в необхідності логічної реконструкції негативних форм у правовому мисленні як неоднорідного явища, що поєднує різні виміри. Практичне значення зумовлене тим, що коректне розрізнення типів негативності підвищує якість юридичної аргументації та зменшує ризик хибних висновків у правозастосуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика негативності у правовому мисленні перебуває на перетині сучасної логіки, філософії права та теорії юридичної аргументації. У логіко-філософському вимірі вихідними залишаються дослідження природи заперечення та його різновидів: Л. Горн (L. Horn) та Г. Вансінг (H. Wansing) наголошують на багатозначності феномена заперечення й множинності теоретичних моделей, що не зводяться до класичної логічної операції [1].

У площині логіки права важливим є підхід, що підкреслює обмеженість редукції юридичного міркування до схем класичної логіки. Є. Воленський (J. Woleński) зазначає, що юридична аргументація не завжди має дедуктивний характер і потребує врахування специфіки правового дискурсу [2].

Окремий напрям досліджень становить логіко-правовий аналіз негативності як «прогалини» або «нестачі норми». М. Барбоза (M. Barbosa) та

Ф. Шанг (F. Schang) пропонують семантичний підхід до правових прогалін, що дозволяє відрізнити відсутність регулятивного правила від заперечення факту чи заборони дії [3].

У межах деонтичної та дефезибельної логіки дослідники акцентують на тому, що нормативні судження функціонують у режимі винятків, контекстуальних обмежень і пріоритетів, що зумовлює потребу в немонотонних моделях міркування [4]. Зокрема, Дж. Говернаторі (G. Governatori) розвиває підходи, які поєднують деонтичні оператори з дефезибельністю як механізмом аналізу винятків і колізій [5], а К. Парент (X. Parent) та К. Бенцмюллер (C. Benzmueller) пропонують процедурні засоби верифікації деонтичних відповідностей у формальних системах [6].

Значущою для логічного аналізу негативності в юридичній аргументації є проблематика від супротивного (a contrario). Дослідження показують, що негативні висновки у праві часто ґрунтуються не на прямому запереченні, а на виведенні меж застосування правила зі структури норми. Особливий внесок у розробку умов коректності аргументу від супротивного (argumentum a contrario) зробив І. Семеніхін [7]. Український науковий дискурс останніх років також демонструє зростання інтересу до логічного виміру права, зокрема у контексті дослідження формальної визначеності права [8] та застосування логічного інструментарію в роботі правозастосовців [9].

Окремим сучасним напрямом є застосування інструментів автоматизованого аналізу юридичних текстів. Е. Горнер (E. Horner), К. Матейс (C. Mateis) та інші автори пропонують логічну обробку нормативних висловлювань із використанням великих мовних моделей і подальшим поданням норм у дефезибельній деонтичній логіці [10], що підтверджує актуальність диференціації негативних форм у контексті цифровізації права.

Узагальнюючи огляд, можна виокремити чотири підходи до негативності у правовому мисленні: 1) логіко-філософський, що трактує заперечення як

багатофункціональний феномен; 2) логіко-правовий (семантичний), який пов'язує негативність із правовими прогалинами та нестачею регулятивних норм; 3) нормативно-операційний (деонтичний і дефезибельний), де негативність постає через винятки, пріоритети та контекстуальні обмеження; 4) техно-інструментальний, що застосовує ці розрізнення в автоматизованому аналізі юридичних текстів. Тож, у сучасних дослідженнях негативність постає не як єдина операція заперечення, а як комплекс різнорівневих логічних форм, які виконують різні функції у побудові правових висновків.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Попри розвиток логіко-філософських досліджень негативність у правовому мисленні залишається концептуально недостатньо визначеною. По-перше, невіршеною є проблема редукції юридичної негативності до формального заперечення. У правових текстах і правозастосуванні негативні конструкції нерідко виражають не заперечення факту чи дії, а відсутність підстав для рішення, виняток із правила, межу застосовності норми або незастосовність юридичної кваліфікації. На рівні логічної інтерпретації ці різновиди часто ототожнюються, що призводить до методологічної нечіткості.

По-друге, недостатньо розробленим залишається розмежування негативності як логіко-семантичного явища та негативності як нормативної модальності. Заперечення факту і заборона/обмеження можуть бути формально подібними, однак мають різну логічну природу й породжують різні наслідки для юридичного висновку.

По-третє, у правовому мисленні широко представлені епістемічно-процесуальні форми негативності, пов'язані зі стандартами доказування та прийнятності висновків («не доведено», «відсутні достатні докази», «не встановлено підстав»). Такі конструкції не є ні запереченням факту в строгому логічному сенсі, ні нормативною забороною, однак саме вони визначають межі

допустимості юридичних рішень. Їхній логічний статус досі не має належної концептуалізації.

Додаткової актуальності ця проблема набуває в умовах цифровізації права й автоматизованого аналізу нормативних текстів. Алгоритмічна обробка потребує точного розпізнавання типів негативності, проте відсутність усталеної логічної типології ускладнює коректну інтерпретацію норм, винятків і меж їх застосування.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є логічний аналіз негативності у правовому мисленні та обґрунтування необхідності її концептуального розмежування як передумови коректної юридичної аргументації. Для досягнення мети поставлено такі завдання: 1) здійснити типологізацію негативних конструкцій у праві за трьома вимірами – логіко-семантичним, деонтико-нормативним та епістемічно-процесуальним; 2) визначити функціональні особливості кожного типу негативності та їх роль у структурі правових суджень і юридичних висновків; 3) уточнити межі застосування класичного заперечення як універсального засобу логічної інтерпретації негативних конструкцій у праві; 4) окреслити методологічні наслідки змішування різних форм негативності.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження. Вихідною методологічною установкою в даній роботі є розуміння логіки не як доктрини, а як «organon – інструмент... метод» [11, р. 14], тобто як засобу раціональної реконструкції структури міркувань. Такий підхід дозволяє застосувати логічний аналіз до правових суджень для уточнення їх смислових меж і умов коректності.

Методологічно значущим є також нормативний вимір логіки, оскільки вона задає критерії раціональної визначеності аргументації: «логічні правила... є запорукою точності, непротиріччя та доказовості» [12, с. 104]. Правове міркування вимагає «дотримання логічної форми, законів та правил

мислення» [9, с. 141], що підсилює вимогу коректного тлумачення негативних конструкцій у нормативних текстах.

Методологічною передумовою логічної реконструкції негативності є положення про те, що логіка включає «мову... разом із дедуктивною системою та/або... семантикою» [13]. Відповідно, аналіз негативних конструкцій у праві передбачає не механічний «переклад» висловлювань у символи, а виявлення логічної структури негативності, її нормативного смислу та умов застосування.

Важливим є також рівневий підхід: правила логічної реконструкції можуть застосовуватися «на рівні нормативно-правових актів... та на рівні норм права», при цьому «застосуванню підлягає... конкретна норма права» [8, с. 17]. Отже, у даному дослідженні аналіз здійснюється переважно на рівні окремих правових норм і типових конструкцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах окресленого підходу виходимо з того, що негативність у правовому мисленні не є однорідною і не зводиться до одного типу заперечення. Далі послідовно аналізуються функціональні особливості різного виміру негативності та їх значення для логічної інтерпретації правових суджень.

Перехід до аналізу *логіко-семантичної негативності* зумовлений тим, що негативні конструкції у праві функціонують не лише як нормативні заборони, а й як механізми смислового протиставлення та відмежування значень. Відправною точкою є розуміння заперечення як явища, що «насамперед є феноменом семантичної опозиції (протиставлення)» [1]. У цьому вимірі негативність визначає логічну структуру висловлювання та умови його істинності або прийнятності, а не деонтичний статус дії.

Методологічно важливо, що семантична негативність не завжди реалізується через пряме «не»: вона може бути прихованою або розподіленою, проявляючись через контекстуальні обмежувачі та мовні маркери, які змінюють логічний статус висловлювання. Показово, що «деякі з небагатьох

речей, спільних для всіх різновидів заперечення в літературі, є не “позитивними властивостями”, а саме “негативними”» [14, р. 204]. У юридичній інтерпретації це означає потребу врахування не лише частки «не», але й маркерів типу «лише», а також сполучників «і/або», які можуть породжувати логічну неоднозначність і різні юридичні наслідки. Зокрема, у правовій мові сполучник «і» іноді фактично використовується у значенні «або», утворюючи семантичну асиметрію між текстом норми та її практичним тлумаченням. На цьому тлі «заперечення постає як загальне розв’язання комунікативного глухого кута... [воно] дозволяє мовцеві виразити в мові вибір, який має зробити слухач між прийняттям і відхиленням повідомлення» [15, р. 13]. У правовому дискурсі ця логіка «прийняття / відхилення» трансформується у розмежування обґрунтованого й необґрунтованого, доведеного й недоведеного, а також релевантного й нерелевантного для правової кваліфікації.

Суттєвим проявом логіко-семантичної негативності є юридична аргументація а *contrario*. Коректний мовний і логічний аналіз дозволяє виокремити «експліцитну “позитивну” сферу застосування» та «імпліцитну “негативну” сферу застосування, що визначається кваліфікованим мовчанням законодавця» [7, с. 57]. У цьому випадку негативність постає як семантичний наслідок обмеженої сфери норми, а не як пряме заперечення. Саме на ґрунті а *contrario* стає очевидною потреба розмежування типів негативності, адже «сильне заперечення фіксує наявність неявної негативної інформації, тоді як слабе заперечення фіксує відсутність позитивної інформації» [16, р. 35]. Це розмежування дозволяє відділити негативність як ствердження негативного змісту від негативності як фіксації відсутності позитивного регулювання, а отже, уникати методологічних підмін у юридичній аргументації.

Деонтико-нормативна негативність пов’язана з юридичною кваліфікацією дій як дозволених, заборонених або обов’язкових. У цьому

вимірі негативність постає як модальне визначення статусу дії в межах правового регулювання. Методологічно виходимо з того, що значна частина нормативних висловлювань «зводяться до деонтичних, зокрема таких, як: “обов’язково, щоб А”, “заборонено, щоб А”, “дозволено, щоб А”» [2, р. 19]. Деонтична негативність насамперед виявляється у конструкціях типу «заборонено», «не дозволено», «не має права», «не допускається», які задають межі правомірної поведінки та структуру нормативного висновку.

Формальною «клітиною» такого підходу є дефініційний зв’язок між заборонаю і запереченням дозволеності: «визначення: $FA=df\neg PA$ » [2, р. 19], тобто $F(A)$ за означенням дорівнює $\neg P(A)$. Водночас саме тут проявляється межа редукції юридичної негативності до однієї еквівалентності, оскільки у праві негативність реалізується не лише як заборона, але й як інші модальні статуси. У межах деонтичної перспективи важливо розрізняти нормативні кваліфікації, які формально подібні, але логічно не тотожні. Окрім обов’язковості, заборони та позитивної дозволеності, необхідно враховувати специфічний статус «негативної дозволеності», яка фіксує дозволеність утримання від дії ($P\neg$).

Теоретично значущим є також визначення прогалини як ситуації, коли дія не має жодної деонтичної кваліфікації: «коли не існує жодної юридичної норми, яка б визначала, чи пов’язана ϕ з $O\dots$, $F\dots$, $P\dots$ або $P\neg\dots$ » [3, с. 26]. У такому разі неврегульованість виражається як «правова прогалина $\neg(O\phi \vee F\phi \vee P\phi \vee P\neg\phi)$ » [3, с. 26]. Це дозволяє уникнути методологічної підміни, типової для правового тлумачення, коли нормативна невизначеність помилково ототожнюється із заборонаю.

Ще однією специфічною формою деонтико-нормативної негативності є винятки та обмеження, через які нормативні приписи реалізуються не як абсолютні правила, а як умовні та відкличні норми. У цьому контексті методологічно важливо враховувати, що «норми є дефезибельними (тобто

такими, що враховують винятки / допускають відступи)» [5, р. 6]. Це означає, що негативність проявляється не лише у формі прямої заборони, але й у формі логічного «зняття» загальної норми винятком, уточненням або пріоритетом. Відповідно, така логіка «здатна... відобразити дефезибельну природу правових норм та винятки, які можуть до них застосовуватися» [17, р. 1].

Додаткову методологічну складність становить репрезентація умовних обов'язків і заборон, оскільки в юридичних текстах модальність часто поєднується з умовністю (наприклад, «якщо..., то заборонено / обов'язково...»). З огляду на це зазначається, що «використовується “інтенціональне” умовне..., щоб репрезентувати висловлювання про умовний обов'язок» [6, р. 92], що підкреслює необхідність точного розмежування логічної умови та деонтичної кваліфікації.

В сучасних підходах до цифровізації права формалізація норм часто розглядається як процедура «перекладу» природної мови у деонтичні правила. При цьому негативність виступає однією з найбільш уразливих зон інтерпретації, оскільки пов'язана з коректним розташуванням заперечення та точністю відтворення модальності. Неповна формалізація може проявлятися у втраті деонтико-негативного припису, тобто правила, яке фіксує обов'язок утриматися від певної дії: «...бракує правила такого типу: якщо подано скаргу (X), то обов'язково не закривати скаргу (X)» [10, р. 7]. Це демонструє, що критичною є коректна репрезентація деонтичної негативності, зокрема конструкцій типу O-φ (обов'язково не робити), які мають виразні юридичні наслідки.

Епістемічно-процесуальна негативність функціонує як інструмент контролю підстав і доказовості юридичного висновку. У цьому вимірі негативні конструкції фіксують не нормативну заборону, а обмеження знання та прийнятності висновку («не доведено», «не встановлено», «відсутні підстави», «наявні сумніви»). Методологічно цей різновид негативності

ґрунтується на небезпомилковому характері юридичного міркування: «лише деякі юридичні аргументи підпадають під явні правила формальної логіки... більшість таких міркувань є фалібельними... і їх правильність залежить від звернення до позалогічних принципів» [2, р. 18]. Отже, у правовому дискурсі негативність нерідко відображає не заперечення факту чи норми, а недостатність обґрунтування або обмеженість релевантної інформації. У юридичній аргументації вона реалізується через оцінку надійності джерел, доводів або висновків, а формули на кшталт «викликає сумніви», «необґрунтовано», «не підтверджено» є логічно значущими індикаторами недостатності підстав для прийнятного юридичного висновку.

Особливо виразно епістемічно-процесуальна негативність проявляється у ситуаціях невизначеності застосування норми, коли виникає «прикордонна (межова) ситуація, яка породжує цілком обґрунтовані сумніви щодо того, яка загальна норма... має бути застосована» [3, с. 27]. У таких випадках негативність пов'язана не із запереченням нормативного припису, а з відсутністю достатніх підстав для впевненого вибору правової кваліфікації, що безпосередньо впливає на допустимість висновків.

Для узагальнення запропонованої типології та наочного зіставлення її ключових характеристик подаємо три виміри негативності у правовому мисленні (табл. 1).

Таблиця 1

Три виміри негативності у правовому мисленні

Вимір негативності	Логічна природа	Мовні маркери у праві	Функція в юридичному міркуванні
1. Логіко-семантична	Операція заперечення, опозиція істинності/хибності; семантичне розмежування змісту	«не є», «відсутній», «не встановлено», «не доведено», «немає факту»	Встановлення/спростування фактичних підстав і кваліфікаційних ознак

2. Деонтико-нормативна	Нормативні оператори (обов'язково/заборонено/дозволено), колізії й винятки	«забороняється», «не допускається», «не може», «крім випадків», «за винятком»	Окреслення меж дії норми; пріоритети, винятки, колізії норм
3. Епістемічно-процесуальна	Негативність як дефіцит знання/підстав: невизначеність, недостатність доказів, стандарт доказування	«не підтверджено», «сумнів», «необґрунтовано», «не встановлено належним чином»	Контроль обґрунтованості рішення; оцінка достатності доказів і процедурних підстав

Джерело: сформовано автором

Висновки. Проведений логічний аналіз негативності показує, що у праві негативність виконує різні логічні функції, а тому не зводиться до одного типу логічної форми. Її редукція до формального заперечення призводить до методологічних підмін у побудові юридичних висновків, зокрема до змішування заперечення факту із заборонаю дії, ототожнення неврегульованості із заборонаю, а також підміни недоведення запереченням.

У даному дослідженні обґрунтовано необхідність концептуального розмежування негативності у праві та запропоновано її типологізацію за трьома вимірами: логіко-семантичним, деонтико-нормативним та епістемічно-процесуальним. Таке розмежування дозволяє визначити функціональні особливості кожного типу негативності у структурі правових суджень і юридичної аргументації та уточнити межі застосування класичного заперечення як універсального засобу логічної інтерпретації юридичних висловлювань. Принциповим результатом дослідження є доведення того, що негативність у правовому мисленні має не лише формально-логічну, а й межову та регулятивну природу: вона структурує поле застосування правила, забезпечує розмежування релевантного й нерелевантного та фіксує опозиційність смислів у нормативному дискурсі. У цьому контексті логічна

реконструкція негативних конструкцій виступає методологічною умовою коректного юридичного висновування, адже саме через різні типи негативності право встановлює не тільки змістові заперечення, але й модальні межі дозволеного/забороненого та процесуальні критерії прийнятності висновку. Відтак нерозрізнення негативних форм слід розглядати не як суто термінологічну проблему, а як логіко-філософський чинник, що впливає на якість обґрунтування правових позицій і практики правозастосування.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленням логічного інструментарію аналізу негативності в кожному з виокремлених вимірів, зокрема з уточненням семантичних моделей імпліцитної негативності, розвитком деонтичних і дефезибельних засобів опису винятків, колізій і пріоритетів, а також концептуалізацією епістемічно-процесуальних негативних конструкцій у термінах стандартів доказування та правил прийнятності юридичних висновків. Окремим прикладним напрямом є розробка критеріїв коректного розпізнавання типів негативності в нормативних текстах як передумови надійного автоматизованого аналізу й цифрових практик у сфері права.

Список використаних джерел:

1. Horn L. R., Heinrich W. Negation. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2025 Edition) / Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). URL: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2025/entries/negation/> (Last accessed: 22.11.2025).
2. Woleński J. Legal Reasoning and Logic. *Studia Humana*. 2024. Vol. 13. Iss. 3. P. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.2478/sh-2024-0016>.
3. Barbosa M., Schang F. Legal Gaps and their Logical Forms. *Studia Humana*. 2024. Volume 13:3. P. 23–40. DOI: <https://doi.org/10.2478/sh-2024-0017>.

4. Governatori G., Rotolo A., Sartor G. Logic and the Law: Philosophical foundations, Deontics, and Defeasible Reasoning. *Handbook of Deontic Logic and Normative Reasoning* / Gabbay D. M., Horty J., Parent X. et al (eds). 2021. vol 2. London. College Publications. P. 655–760. URL: https://www.researchgate.net/publication/353013213_Logic_and_the_Law_Philosophical_Foundations_Deontics_and_Defeasible_Reasoning (Last accessed: 22.11.2025).

5. Governatori G. Defeasible Deontic Logic for Normative Reasoning. 2020. 66 p. URL: <https://ssa2020.dmi.unipg.it/res/NormativeReasoning.pdf> (Last accessed: 22.11.2025).

6. Parent X., Benzmueller C. Automated Verification of Deontic Correspondences in Isabelle/HOL – First Results. *CEUR Workshop Proceedings*. 2022. Vol. 3326. P. 92–108. URL: https://ceur-ws.org/Vol-3326/ARQNL2022_paper6.pdf (Last accessed: 22.11.2025).

7. Семеніхін І. В. Аргумент від супротивного (argumentum a contrario): аспекти розуміння і коректного використання у юридичній аргументації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 24. С. 55–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/9>

8. Адаскалиця К. К. Співвідношення системності та формальної визначеності як властивостей права в контексті формалізації норм права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2025. Випуск 87: частина 1. С. 15–22. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.2>

9. Поцюрко О., Поцюрко М. Застосування формальної логіки у діяльності поліцейського щодо забезпечення прав людини. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2023. Випуск 47. С. 140–147. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.47.18>

10. Horner E., Mateis C., Governatori G., Ciabattoni A. Toward Robust Legal Text Formalization into Defeasible Deontic Logic using LLMs. 2025. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2506.08899>
11. Horty J. A Contrario Argument and Default Reasoning. *Conversations in Philosophy, Law, and Politics* / edited by Ruth Chang and Amia Srinivasan. Oxford University Press. 2024. P. 580–592. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198864523.003.0030>
12. Юридична аргументація: логічні дослідження : монографія / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Юркевич. Х., 2012. 211 с.
13. Shapiro S., Kouri K. T. Classical Logic. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2022 edition) / E. N. Zalta, U. Nodelman (eds.). Stanford University. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/win2022/entries/logic-classical/> (Last accessed: 22.11.2025).
14. Marcos J. On Negation: Pure Local Rules. *Journal of Applied Logic*. 2005. Volume 3. Issue 1. Pages 185–219. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jal.2004.07.017>.
15. Sbardolini G. On the Origin of Negation. *Erkenntnis*. 2022. № 6. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10670-022-00627-6>.
16. Canale D., Tuzet G. On the Contrary: Inferential Analysis and Ontological Assumptions of the A Contrario Argument. *Informal Logic*. 2008. Vol. 28. No. 1. P. 31–43. URL: https://scispace.com/pdf/on-the-contrary-inferential-analysis-and-ontological-48yji7qdk1.pdf?utm_source (Last accessed: 22.11.2025).
17. Governatori G., Palmirani M. Legal Explanation in Defeasible Deontic Logic via LegalRuleML. *International Conference on Artificial Intelligence and Law* (Chicago, IL, USA). 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/392439525_Legal_Explanation_in_Defeasible_Deontic_Logic_via_LegalRuleML (Last accessed: 22.11.2025).